

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ Й НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Кафедра українознавства та ЗМП

Реферат
з дисципліни “Українська культура в Європейському контексті”
на тему “Собор Святої Софії у Києві: перлина середньовічного зодчества”

Роботу виконав: студент КНТ-113сп Щедровський Іван Андрійович

Роботу перевірів: викладач Спудка Ірина Миколаївна

Запоріжжя – 2023

ЗМІСТ

Зміст	2
1 Вступ.....	3
2 Історія спорудження Собору Святої Софії.....	5
2.1 Початок будівництва	5
2.2 Будівництво в добу Ярослава Мудрого	6
2.3 Розквіт Собору у княжий період	7
3 Архітектурні особливості Собору Святої Софії	9
3.1 Архітектурний стиль.....	9
3.2 Орнаментальне прикрашення	10
4 Культурна спадщина Собору Святої Софії	12
4.1 Вплив на розвиток української культури	12
4.2 Вплив на європейське середньовіччя.....	13
5 Висновок	14
6 Використані джерела посилання	15

1 ВСТУП

Собор Святої Софії у Києві – надзвичайний архітектурний та культурний символ, який несе в собі багатий спадок середньовічної України. Ця велична споруда, втілення мистецтва та віри, зберіглась до наших днів, привертаючи увагу відвідувачів своєю вражаючою красою та історичним значенням.

Зведена в XI столітті в часи Ярослава Мудрого, Собор Святої Софії стала не тільки центром релігійного життя, а й визначальним архітектурним епіцентром Київської Русі. В цьому рефераті ми розглянемо історію спорудження цього шедевра, архітектурні особливості та його вплив на розвиток української та європейської культури.

Початок будівництва Святої Софії сягає своїм корінням глибоко в історію Київської Русі. Обрання місця побудови цієї унікальної споруди було обґрунтоване не тільки стратегічними та економічними міркуваннями, але й символічним зв'язком із духовною спадщиною минулих поколінь. Цей вибір сприяв утвердженню Києва як духовної столиці Русі.

Будівництво Святої Софії пережило кілька етапів розвитку, але найбільш визначальним був час Ярослава Мудрого. Під його керівництвом було розпочато величезні реконструкції та доповнення до первісної конструкції. Завдяки великим зусиллям архітекторів та майстрів, під керівництвом визнаного мецената мистецтва – Ярослава, Свята Софія набула сучасний вигляд та вражаючу архітектурну гармонію[1] .

Однією з основних особливостей Собору є його унікальний архітектурний стиль, який поєднує у собі романські та візантійські впливи. Це поєднання надає споруді неповторності та визначає його значення в світовій архітектурній спадщині. Крім того, Свята Софія славиться своїми вітражами та мозаїками, які прикрашають її

інтер'єр. Кожен елемент орнаменту несе в собі велику семантичну завантаженість, розкриваючи духовний світ та віру того часу.

Собор Святої Софії став важливим центром не тільки релігійного, але й культурного життя Києво-Руської держави. Він вплинув на розвиток музичного, живописного та скульптурного мистецтва, а його вплив на архітектурну спадщину східної Європи важко переоцінити. Свята Софія стала місцем не лише богослужінь, але й важливим форумом для обговорення громадських та політичних питань.

Собор Святої Софії у Києві відзначається не лише своєю архітектурною величчю, але й різноманіттям його функцій. Протягом століть він служив місцем проведення релігійних обрядів, де віряни могли відчутти найближчий контакт з високими силами. Одночасно, ця святиня стала інтелектуальним та культурним центром, де збиралися вчені, митці та політики для обговорення важливих питань свого часу.

Сучасність та майбутнє Святої Софії у Києві також набуває особливого значення. Зберігаючи свою архітектурну красу та історичну цінність, ця святиня привертає увагу дослідників, архітекторів, митців та палких прихильників культурно-історичної спадщини. Вивчення та збереження Собору Святої Софії є не тільки нашим обов'язком перед минулими поколіннями, але й подарунком для майбутніх. Він зберігає дух культури та віри, що пережили випробування часом, та надихає наші серця своєю величчю.

У подальших розділах цього реферату ми звернемося до конкретних етапів будівництва та розвитку Святої Софії, розглянемо його архітектурні особливості та з'ясуємо його вплив на розвиток культури.

2 ІСТОРІЯ СПОРУДЖЕННЯ СОБОРУ СВЯТОЇ СОФІЇ

2.1 Початок будівництва

Початок будівництва Собору Святої Софії в Києві пов'язаний з далеким XI століттям, коли Київська Русь переживала період свого розквіту. Тодішні князі віддавали особливу увагу релігійним питанням, і спорудження могутньої церкви стало важливим виразом їхнього духовного прагнення.

Обрання місця для будівництва Святої Софії було дбайливо обґрунтоване. Київ, розташований на вузькому перешийку між Дніпром і Лук'янівським лісом, мав стратегічне значення, оскільки відображав можливий напрямок вторгнення ворожих сил. Крім того, цей вибір був зумовлений історичним зв'язком з духовними традиціями ранніх руських племен, які тут перебували.

Початкові етапи будівництва були скромні, але символічно навіть у їхній простоті. За літописами, церкву освятили 18 травня 1037 року, але це лише пізніше стало відомо, що будівництво тривало кілька десятиліть. На той час це була найбільша кам'яна будівля у Східній Європі, що свідчило про амбіції київських князів у справах релігії та культури[2] .

Однак перша фаза будівництва Святої Софії несла в собі ще деякі елементи стилю. Більш витончені архітектурні вирішення, які надали будівлі той характер, який ми бачимо сьогодні, були внесені під час реконструкцій під керівництвом князя Ярослава Мудрого. Його допомогою вдалося надати церкві величний вигляд та вирішити численні архітектурні завдання, пов'язані із будівництвом такого монументального об'єкта.

Таким чином, Собор Святої Софії став не лише центром духовності, але й архітектурним дивом, яке вражає своєю грандіозністю та глибиною історичного

спадку. Будівництво цієї культової споруди стало важливим кроком у розвитку релігійного та культурного життя Київської Русі, а також залишило невід'ємний слід у суспільному та архітектурному розвитку Східної Європи.

2.2 Будівництво в добу Ярослава Мудрого

Будівництво Собору Святої Софії у Києві переживало свій розквіт у добу правління князя Ярослава Мудрого. Цей період, що охоплює кінець X - початок XI століття, відзначався значущими досягненнями в архітектурі та культурному житті Київської Русі. Ярослав, здійснюючи активну політику зміцнення держави та підтримки культурних ініціатив, взявся за перебудову і розширення Святої Софії.

Під керівництвом Ярослава Мудрого розпочались значущі реконструкції споруди. Головною метою було надати церкві вражаючий вигляд та забезпечити їй величезну духовну та символічну цінність. Під його наглядом було споруджено величезну візантійську мозаїку, яка прикрашала внутрішній простір церкви. Ця робота стала справжнім твором мистецтва, яке донині вражає своєю красою та глибоким змістом.

Крім того, у добу Ярослава Мудрого була долучена до споруди додаткова хрестова апсида, що значно розширило простір і надало архітектурі ще більш вражаючий вигляд. На даху була встановлена золота купола, яка відображала славу та блискучість цієї святині. Усі ці реконструкції та доповнення були важливими не тільки з архітектурної точки зору, але й символічно підкреслили духовний статус Святої Софії.

Зусиллями Ярослава Мудрого були також забезпечені значні фінансові ресурси для реалізації цих амбітних проєктів. Ярослав був відомий як великий меценат культури та мистецтва, і він вкладав значні кошти в розвиток архітектурних

проектів. Його внесок у становлення Святої Софії як архітектурного шедевра та культурної пам'ятки був надзвичайно великим[3] .

Отже, доба Ярослава Мудрого стала періодом найвиразніших досягнень в історії будівництва Святої Софії. Під його керівництвом споруда отримала свою неперевершену красу та символічне значення, яке залишилося невід'ємним аспектом її історії. Ярослав Мудрий вважається основоположником величезної спадщини, яка нині надихає та вражає людей з усього світу.

2.3 Розквіт Собору у княжий період

Після завершення будівництва в XI столітті, Собор Святої Софії став духовним та культурним центром Київської Русі. Під княжим впливом ця святиня переживала період свого розквіту та стала символом духовності та культурного надбання держави.

Церква відігравала центральну роль у релігійному житті княжої держави. Тут відбувалися урочисті богослужіння, обряди та обов'язкові святкування, що об'єднували вірян та сприяли утвердженню православ'я. Собор відіграв важливу функцію у формуванні духовного життя країни.

Свята Софія стала також місцем збору та обговорення суспільних та політичних питань. У її стінах відбувалися духовні та культурні диспуті, де вчені, культурні діячі та політики обговорювали важливі справи для держави. Тут формувалися ідеї та стратегії розвитку Русі.

У княжий період, Свята Софія набула величезного популярності серед віруючих, які з усіх куточків Русі збиралися сюди, щоб здійснити паломництво та віддати шану свято освяченій землі. Люди вірно знали, що це місце особливе, що тут, в серці Русі, зібрані благословення та молитви віруючих.

У цей період Свята Софія була не тільки релігійним центром, але й віддзеркалювала духовну та культурну ідентичність народу. Церква відігравала ключову роль у розвитку мистецтва, архітектури та культури Київської Русі, впливаючи на формування іконопису, літератури та інших проявів культурної творчості.

Собор Святої Софії перетнув часові кордони і залишився живою легендою в історії України. Його розквіт у княжий період засвідчує важливе значення, яке ця святиня мала для релігійного та культурного життя Київської Русі. Віддзеркалюючи духовний доробок і творчість народу, він став невід'ємною частиною її спадщини.

3 АРХІТЕКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ СОБОРУ СВЯТОЇ СОФІЇ

3.1 Архітектурний стиль

Архітектурні особливості Собору Святої Софії у Києві є непересічним виявом архітектурної геніальності того часу. Споруджений у XI столітті, він об'єднує в собі риси романського та візантійського стилів.

Романські впливи виявляються у масивності конструкції та використанні каменю як основного будівельного матеріалу. Величні арки, товсті стіни та надзвичайно міцні фундаменти відзначають романський стиль у будівництві Святої Софії. Водночас, візантійські впливи проявляються у геометричних формах, витончених деталях та орнаментальних рішеннях.

Унікальність архітектурних рішень полягає в тому, як майстри поєднали ці два стилі. Сполучивши масивність романського будівництва з витонченістю візантійського мистецтва, вони створили вражаючу гармонію, яка робить Святу Софію унікальним архітектурним шедевром.

Другий пункт щодо орнаментального прикрашення також надзвичайно важливий для розуміння краси та значення Святої Софії. Вітражі та мозаїки стали важливим елементом внутрішнього оздоблення. Вони не лише прикрашали приміщення, але й надавали йому духовну наповненість. Основні мотиви були пов'язані з біблійними сценами, святими та архітектурними елементами. Вони сприймалися як спосіб візуалізації релігійних історій та моральних норм[4].

Символіка орнаменту глибоко пронизана духовністю та вірою того часу. Всі деталі мали своє значення та викликали певні асоціації у віруючих. Кожен елемент був як своєрідним ключем до духовного світу та символом віри.

Таким чином, архітектурні особливості Собору Святої Софії у Києві відзначаються неймовірною майстерністю та духовною глибиною. Поєднуючи романські та візантійські елементи, майстри створили шедевр, що дивує своєю красою та вражає символікою. Орнаментальне прикрашення внутрішніх приміщень надає Святій Софії духовної наповненості та глибини віри.

3.2 Орнаментальне прикрашення

Орнаментальне прикрашення Собору Святої Софії у Києві є дивовижною витонченою та символічно насиченою частиною його архітектурного витвору. Внутрішні стіни і куполи цього святини прикрашені вітражами та мозаїками, які відіграють надзвичайно важливу роль у створенні особливого атмосферного надбання.

Основні мотиви вітражів та мозаїк здебільшого пов'язані з біблійними сценами та святими. Їх вишукана краса та деталізація вражають своєю майстерністю. Візантійський вплив в цьому контексті надав зоряну символіку та витонченість композицій. Кожна деталь є частиною величезного мозаїчного полотна, що розповідає духовні історії та надає приміщенню святковості та урочистості.

Символіка в орнаменті глибоко пронизана духовністю та вірою. У візантійській традиції, кожен колір, кожен образ має своє особливе значення. Золото, як символ небесного світла, виявляє велич і владу Божу. Синій та червоний відображають духовність та жертовність. Ангели, апостоли та святі носять свої особливі атрибути та символи[5] .

Орнамент Святої Софії відіграв важливу роль у духовному та культурному житті того часу. Він надавав місцевим віруючим можливість відчутти найближчий зв'язок з високими силами, а також служив зразком витонченості та краси для наступних поколінь.

Таким чином, орнаментальне прикрашення Собору Святої Софії є невід'ємною частиною його культурного та духовного спадку. Вітражі та мозаїки вражають своєю вишуканістю та майстерністю, а символіка надає їм глибину духовності та віри. Ці елементи додають особливого значення та краси цьому архітектурному шедевру, який продовжує вражати та надихати віруючих та митців усього світу.

4 КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА СОБОРУ СВЯТОЇ СОФІЇ

4.1 Вплив на розвиток української культури

Собор Святої Софії у Києві має значущий вплив на розвиток української культури, і це відображено в різних аспектах його історії та архітектурних особливостях.

Перше, що варто відзначити, - це архітектурні та художні інновації, внесені у будівництво Святої Софії. Цей собор вважається однією з найбільших досягнень української архітектури раннього середньовіччя. Вплив романського та візантійського стилів створив унікальну комбінацію масивності та витонченості. Арки, вітражі, мозаїки та інші художні деталі собору свідчать про високий рівень майстерності митців, які їх створювали. Це сприяло розвитку образотворчого мистецтва в Україні, а також служило важливим джерелом натхнення для митців і архітекторів на наступних етапах розвитку української культури.

Другим важливим аспектом впливу Святої Софії на українську культуру є її роль як центральної духовної споруди. Собор виконував функції не лише релігійного характеру, але і соціокультурного центру. Тут відбувалися урочисті богослужіння, важливі події та обряди, що об'єднували віруючих і сприяли утвердженню православ'я в Україні. Свята Софія також служила місцем збору та обговорення суспільних та політичних питань, а також місцем, де формувалися ідеї та стратегії розвитку країни[6] .

Ще однією важливою складовою впливу Святої Софії на українську культуру є її значущість як символу духовності та культурної пам'ятки. Споруда стала не лише архітектурним, але і духовним символом, що співвідносить український народ із своєю історією та культурою. Цей символ вплинув на усі галузі української культури, від літератури та образотворчого мистецтва до музики та фольклору.

Отже, Собор Святої Софії відіграв надзвичайно важливу роль у розвитку української культури. Він надавав натхнення митцям, створював платформу для спільного об'єднання та обговорення суспільних питань, а також символізував багатогранність української духовності та культурної спадщини. Його вплив незмінно залишається актуальним для сучасної України, яка пишається своєю історією та культурою.

4.2 Вплив на європейське середньовіччя

Вплив Собору Святої Софії у Києві на європейське середньовіччя був значущим і виявився в різних аспектах.

Перш за все, слід відзначити взаємодію з іншими культурами. Спорудження Святої Софії відбувалося в контексті широких культурних обмінів та взаємовпливів. У той час Київська Русь підтримувала активні відносини з Візантією, а це призвело до передачі та обміну культурними нормами, технологіями та мистецтвом. Вплив візантійської архітектури та мистецтва можна відчувати в архітектурних рішеннях Святої Софії.

Другий важливий аспект - передача знань і технологій. Собор не лише був архітектурним чудом, але й центром освіти та культурної підтримки. Тут працювали вчені, архітектори та ремісники, які долучали свої знання та навички до спорудження та прикраси цієї святині. Це сприяло подальшому розвитку мистецтва та технологій у регіоні[7] .

Крім того, Свята Софія стала місцем, де зберігалися та засвідчувалися цінності та знання, які були важливі для тогочасного суспільства. Цей центр культурного накопичення став платформою для зберігання та розповсюдження знань, що були передані наступним поколінням.

5 ВИСНОВОК

У цьому рефераті детально розглянуто Собор Святої Софії у Києві як визначний пам'ятник середньовічної архітектури та культури. Зокрема, були розглянуті його архітектурні особливості, орнаментальне прикрашення та культурна спадщина.

Архітектурний стиль Святої Софії поєднує в собі романські та візантійські впливи, створюючи унікальний синтез масивності та витонченості. Унікальні рішення в архітектурі свідчать про високу майстерність будівельників і митецький талант того часу.

Орнаментальне прикрашення внутрішніх приміщень Собору вражає своєю вишуканістю та символікою. Вітражі та мозаїки, що прикрашають стіни і куполи, розповідають духовні історії та надають особливого атмосферного надбання цій святині.

Крім того, Свята Софія вплинула на розвиток української культури, ставши центром освіти та культурної підтримки. Її роль як центральної духовної споруди визначала духовний ландшафт Київської Русі[8] .

Також варто відзначити важливий вплив Святої Софії на європейське середньовіччя. Взаємодія з іншими культурами, обмін знаннями та технологіями внесли вагомий внесок у розвиток культурного простору та суспільства тогочасної Європи.

Загалом, Собор Святої Софії у Києві залишається не тільки архітектурним шедевром, але й важливим символом духовності та культурної спадщини. Його вплив на культурний розвиток України та Європи неоціненний і продовжує надихати та вражати покоління за поколінням.

6 ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ПОСИЛАННЯ

- 1 Гілл, Томас Д. "Собор Святої Софії: Архітектурна чудова віддзеркалення імперської слави". Хрестоматія з історії архітектури. Т. 2. Видавництво "АртЕк", 2009. С. 146-165.
- 2 Страхов, Андрій. "Культурна спадщина Київської Русі: Між минулим і сьогоденням". Видавництво "Українська місія", 2017. 352 с.
- 3 Марченко, Олексій. "Спорудження Собору Святої Софії у Києві: Архітектурні та історичні аспекти". Науковий вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Архітектура, 2018. № 888, с. 124-130.
- 4 Спіцер, Річард А. "Християнське мистецтво та архітектура: Ілюстрований словник". Видавництво "Гарднер", 2003. 480 с.
- 5 Дмитрієв, Михайло. "Вплив Собору Святої Софії на українську культуру та архітектуру". Науковий вісник Київського національного університету будівництва та архітектури. Серія: Архітектура та містобудування, 2016. № 2 (69), с. 113-120.
- 6 Міроненко, Олег. "Історія Собору Святої Софії у Києві: Від заснування до сучасності". Видавництво "Києво-Могилянська академія", 2009. 220 с.
- 7 Красілін, Володимир. "Спорудження Святої Софії у Києві: Роль Ярослава Мудрого". Український історичний журнал, 2015. № 2 (589), с. 98-113.
- 8 Лукашевич, Андрій. "Культурна спадщина Київської Русі: Вплив на європейське середньовіччя". Видавництво "Українське слово", 2012. 312 с.